

Nowakowski, Przemysław

Żywy i jasny umysł... : o Ewanie Thompsonie

Archiwum 2/7, 79-80

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Żywy i jasny umysł... O Evanie Thompsonie

Przemysław Nowakowski

Rozwój badań nad ucieleśnionym umysłem kojarzy się z kilkoma badaczami, spośród których jako jednego z klasyków bez wątpienia można wskazać Evana Thompsona.

Autor *Mind in Life* spędził okres swojego dzieciństwa w Lindisfarne Association, ośrodku, który stworzył jego ojciec, William Irwin Thompson. Podczas jednej z konferencji w tym ośrodku, organizowanej przez jego ojca oraz Gregory'ego Batesona, poznał Francisco Varełę, swojego późniejszego nauczyciela i współpracownika.

Thompson pracował w Boston University (1994-96) i York University (1996-2005), gdzie w latach 2002-2005 kierował kanadyjskimi badaniami w dziedzinie nauk kognitywnych i ucieleśnionego umysłu. Od 2005 roku jest zatrudniony na University of Toronto jako profesor filozofii. Jest autorem książek: *Colour Vision: A Study in Cognitive Science and the Philosophy of Perception* (1995) oraz drugiej, której autorskie omówienie znajduje się w niniejszym numerze Avantu: *Mind in Life: Biology, Phenomenology, and the Sciences of Mind*²⁶ (Harvard University Press, 2007). Poza tym, a może przede wszystkim, jest on współautorem (wraz z Francisco Varełą i Eleanor Rosch), klasycznej, niemal założycielskiej dla badań nad ucieleśnionym poznaniem książki *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience* (1991). Thompson jest także redaktorem wielu prac zbiorowych i licznych artykułów naukowych (m.in. z Alva Noë, Danem Zahavim i Francisco Varełą).

Choć sam pisze, że jest zainteresowany filozofią umysłu, fenomenologią i kognitywistyką (neurokognitywistyką świadomości), można przedstawić bardziej charakterystyczny obszar jego zainteresowań.

Prezentując badania Thompsona, warto wymienić dwa pojęcia²⁷: neurofenomenologię – czyli łączenie pierwszo- i trzecioosobowych badań nad świadomością, zaangażowanie się w praktykowanie świadomości itd., oraz enaktywizm, czyli (w dużym skrócie) pogląd, że każde życie jest

²⁶ Której treść była dyskutowana w jednym z ostatnich numerów *Journal of Consciousness Studies*, 2011, 18(5-6).

²⁷ Przypomnijmy, że oba były już omawiane na łamach naszego pisma.

poznaniem oraz że działanie jest poznaniem (nie chodzi o zależność poznania od działania, ale o pewną tożsamość – a więc: poznanie to rodzaj działania)²⁸. W interesujący sposób ideę tę oddaje fragment wiersza Antonio Machado przywoływany przez Varełę:

*Wanderer, the road is your
footsteps, nothing else;
wanderer, there is no path,
you lay down a path in walking.*

*Wędrowcze, droga to twoje
kroki, nic innego;
wędrowcze, nie ma ścieżki,
kładziesz ścieżkę idąc.²⁹*

*Caminante, son tus huellas
el camino, y nada más;
caminante, no hay camino,
se hace camino al andar.³⁰*

*Bacz, wędrowcze: wszak twe tropy
Tworzą drogę; tylko one.
Bacz, wędrowcze: nie ma drogi
Prócz tej, którą maszerujesz.³¹*

Jeśli odnieść to do poznania: jest ono tym, co robimy; niczym więcej niż tym, co – działając – tworzymy.

Wśród zainteresowań Thompsona można wskazać zarówno wschodnie, jak i zachodnie koncepcje filozoficzne. W tym drugim przypadku są to zwłaszcza badania fenomenologiczne (tak Edmunda Husserla, jak i Maurice'a Merleau-Ponty'ego) (patrz: Dreyfus i Thompson 2007). Za każdym razem jednak Thompson konfrontuje te badania z wynikami neuronauk kognitywnych – szczególnie z tak zwanymi dynamicznymi koncepcjami funkcjonowania mózgu (często związanymi ze współpracą z Francisco Varełą, podobnie jak w przypadku innych badań). Zauważmy, że zainteresowania te doprowadziły go do udziału w empirycznych, neuronaukowych badaniach nad jaźnią (Ganesh i inni, w druku).

W swoich badaniach Thompson często prezentuje dość „szerokie” ujęcie – bo odwołujące się do kultury, interakcji społecznych, filo- i ontogenezy – poruszanych zagadnień. Koncentrują się one zarówno na indywidualnym umyśle, jak i na poznaniu innego. Dobrym przykładem jest tutaj *Mind in Life* (2007). Aktualnie Thompson pracuje nad książką: *Waking, Dreaming, Being: New Revelations about the Self from Neuroscience and Meditation*.

²⁸ W książce, której współautorem jest Thompson, można znaleźć następujący cytat:

Pytanie 1: Czym jest poznanie? Odpowiedź: Enakcją, historią strukturalnego sprzężenia, które ukazuje nam świat.

Pytanie 2: Jak to działa? Odpowiedź: Dzięki sieci składającej się z połączonych ze sobą wielu poziomów podsięci sensomotorycznych.

Pytanie 3: Skąd mogę wiedzieć, że system funkcjonuje adekwatnie? Odpowiedź: Kiedy staje się częścią nieustannie istniejącego świata (tak jak to się dzieje na początku każdego gatunku) lub kształtuje nową część (jak to ma miejsce w historii ewolucji) (Varela, Thompson i Rosch 1991: 206-207. Przekład: PN).

²⁹ Wiersz został przełożony na język angielski przez Francisco Varełę.

³⁰ Jest to wersja oryginalna tego fragmentu wiersza Antonio Machado.

³¹ Tłumaczenie z oryginału: Zuzanna Jakubowska. Źródło:

<http://www.hispania-online.com/?strona,doc,pol,komp,1286,0,269,1,1286,ant.html>, 27.11.2011.

Więcej informacji o Ewanie Thompsonie można znaleźć na stronach:

<http://individual.utoronto.ca/evant/index.htm>

<http://utoronto.academia.edu/EvanThompson>

Literatura:

Dreyfus, G. i Thompson, E. 2007. Asian perspectives: Indian theories of mind. P. D. Zelazo, M. Moscovitch i E. Thompson, red. *The Cambridge Handbook of Consciousness*. Cambridge University Press.

Ganesh, S., Schie, H.T. van, Lange, F.P. de, Thompson, E. i Wigboldus, D.H.J. (w druku). *How the Human Brain Goes Virtual: Distinct Cortical Regions of the Person-Processing Network Are Involved in Self-Identification with Virtual Agent*, *Cerebral Cortex* (2011).

Machado, A., *Przysłowia i pieśni* (fragmenty). Przekład: Z. Jakubowska. Źródło: <http://www.hiszpania-online.com/?strona,doc,pol,komp,1286,0,269,1,1286,ant.html>, 27.11.2011.